

МОҢҒОЛИЯДАҒЫ ҚАЗІРГІ ЖУРНАЛИСТИКАНЫҢ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ КОНТЕКСТЕГІ ДАМУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Зулкафил М.¹

¹Моңғолия мемлекеттік университетінің
профессоры, тарих ғылымдарының докторы,
Улаанбаатар қаласы, Моңғолия, zulkafil@gmail.com

Аңдатпа. Мақалада Моңғолияның журналистика саласының даму тарихына талдау жасалып, онымен қатар заманауи журналистиканың ерекшеліктерін айқындап көрсеткен. Заманауи Моңғолия журналистикасында болып жатқан өзекті мәселелерді талдап көрсеткен.

Бұл мақаланың өзектілігі 1990-жылдан кейінгі Моңғолия журналистикасының даму ерекшеліктері мен көкейтесті мәселелерін БАҚ-тың қазіргі практикалық қызметі, авторлардың осы салада жүргізген зерттеулерінің қортындысына, нақты мысалдар мен деректерге сүйене отырып анықтауға бағытталған.

Мақалада автор Моңғолия журналистикасы либертарлық журналистикадан жауапты, этикалы журналистикаға қарай нақты қадам жасай бастағанын сипаттайды. Бірақ шешімін таппай жатқан мәселелер аз еместігін де қозғаған.

Моңғолия журналистикасы бір ғасырдан астам уақыттағы дамысының дәстүрлерін нақты деңгейде ұстанып, оны жаңа заманның өзгеріс, жаңартуларымен қоса қолданып келеді. Бұл әсіресе тұрақты баспасөзде айқын байқалуда екенін баса айтады.

Тірек сөздер: Моңғолия, журналистика, тарих, даму, мәселелер.

Қазіргі Моңғолия журналистикасының ірге тасын 1913 жылы 6-наурызда Урга (қазіргі Улаанбаатар) қаласында жарық көрген “Шинэ толь хэмээх бичиг” (“Жаңа айна атты парак”) газеті қалағаннан бері бір ғасырдан астам уақыт өтті. Осы мерзімнің 70-тен астам жылы коммунистік дәуірде, 30-ға тарта жылы демократиялық қоғамда өтуде. Моңғолияның бұқаралық ақпарат құралдары қайсы кезеңде болсын қаншама қиыншылықтарды артқа тастап, қазіргі қоғам тақауырына сай дамып, 1970 - жылдары БАҚ-тың системасы құрылып, бүгін демократиялық ерікті баспасөзді дамыту жолында алға жылжуда. 1990-жылдан тәуелсіз журналистиканың ірге тасы қаланып, бүгін жартылай ерікті баспасөзді 70-дей елдің қатарына қосылды. Бұл 70 жыл тоталитардық қоғамда, коммунист журналистикалы Моңғол елі үшін ауыз толтырып айтарлықтай табыс деуге болады. Себебі бүгін әлемнің көш бастаушы ірі елдерінің қатарындағы біздің алдыңғы және артқы көршілеріміз Ресей, ҚХР-сы қазірге дейін еріксіз (тәуелді) баспасөзді елдің қатарында екенін әлемнің “Freedom forum”, “Freedom house” сияқты беделді ұйымдарының зерттеулерінен көруге болады.

Мақалада мақсат ретінде 1990-жылдан кейінгі Моңғолия журналистикасының даму ерекшеліктері мен көкейтесті мәселелерін БАҚ-тың қазіргі практикалық қызметі, авторлардың осы салада жүргізген зерттеулерінің қортындысына, нақты мысалдар мен деректерге сүйене отырып анықтауға бағытталған.

Моңғолияда тәуелсіз журналистика пайда болуға әуелі төмендегі бес фактор әсерін тигізгені байқалады. Олар:

- 1980-жылдардың соңында Кеңестер одағында өріс алған қайта құру әсері Моңғолия қоғамының барлық саласында, соның ішінде БАҚ саласына әсерін тигізіп, БАҚ материалдарының мазмұнына төтенше бақылау қоятын Баспасөзді бақылау орнының қызметіне (Главлит) тиым салынды. Басқаша айтқанда цензура жойылып, журналистер еркін жаза бастады.

- 1990-жылдан демократиялық төңкеріс жеңіп, қоғам жүйесі толығынан өзгеріп, бір партиялық жүйеден көп партиялық жүйеге көшті.

- 1992-жылы жаңа Ата заң бекітіліп, онда азаматтардың сөз және баспасөздің бостандығына кепілдік берілді. Қысқасы Моңғол елі алғаш рет пікіралуандығын (плюрализм) толық мойындап, оны шартарапқа ашық жариялады.

- Жаңа Ата заңның нұсқауы бойынша Моңғолия үкіметі 267-қаулы қабылдап, онда осы елдің кез келген азаматы БАҚ-ын иемдену, жұмыстатуға құқылы болды.

- 1998-жылы 26-тамызда Моңғолия Ұлы Құрылтайы (парламент) “Баспасөз ақпарат бостандығы туралы” заң қабылдап, осы заң бойынша 1999-жылдың 1-қаңтарынан бастап Мемлекеттің билігіндегі барлық БАҚ-ты меншікке өткізді [1, б.254-255].

Жоғарыда аталған факторлардың ықпалымен Моңғолия журналистикасына аз уақыттың ішінде төмендегі бірнеше бағытта үлкен өзгерістер жүрілді.

Бірінші, БАҚ-тың системасы толығынан өзгеріп, коммунистік партияның қарауындағы барлық БАҚ меншікке өтіп, бейресми ұйымдардың, жаңа партиялардың, жеке азаматтардың, оқырман, көрермен, тыңдаушылардың жасы, жынысы, маманы, саяси көзқарасына бағытталған баспасөздің жаңа үлгісі, формалары пайда болып, журналистиканың жаңа бағыттары байқала бастады. БАҚ пікіралуандығы мен жариялылықтың нақты мінбесіне айналды. Егер 1990-жылдың алдында небәрі 84 газет, журнал, 20-дан астам радио, телевизия [2, б.457] жұмыстаған болса 1990- жылдардың ортасында БАҚ саны 2500-ге жетті. Қазір ақпарат сайттарды қоспағанда 500-дей БАҚ жұмыстауда [3, б.192-193]. Бұл нақты ақпарат тұтынушылар саны 1.5 млн-нан аспайтын Моңғол елі үшін жоғарғы көрсеткіш болып табылады.

Екінші, тұрақты баспасөздің материалдары, радио, телевизияның бағдарламаларының мазмұны өзгеріп, тақырып көлемі кеңейді. Бұрын БАҚ-тың пайымынан тысқары қалған, жазуға қатаң тиым салынған сан мыңдаған тақырып, мәселелер күнделікті ақпараттың негізгі өзегіне айналды. Шыңғысханнан бастап демократиялық төңкеріске дейінгі тархитың көлеңкелі жақтары, Моңғол елі Кеңестер одағы арасындағы достық қарымқатынаста бұрын-соңды баспасөзден тысқары қалған “әттеген-айлар”, парақорлық, экология мәселелері, жемқорлық, коррупция, нашақорлық, жоғарғы лауазымдылардың, саясаткерлердің, бизнесмендердің моральдық кемшіліктері, экономикалық қылмыстары, заң және қарулы күштер ұйымдарының олқылықтары, түрме өміріне дейінгі барлық мәселелер БАҚ

бетінен кеңінен орын алып, көпшілік қауымның құлағына шалынып, көзіне іліне бастады. Қысқасы БАҚ өзінің қоғамды бақылау міндетін атқаратын мүмкіндік туды. Бірақ БАҚ саны молайған сайын оқырмандарды тарту, тұрақты баспасөзге жазылушылардың, сатып алушылардың санын молайту үшін от қасы, ошақ басының өсек-аяңынан шығалмай, айқай-шу көтеру, түймедейді түйедей болдырып тұтынушылардың психологиясымен ойнау да етек алды. Бұл бұрын-соңды Моңғолия журналистикасында болмаған көшенің “сары” газеттері мен журналдарын алып келді. Осы үдріс күні бүгінге дейін жалғасуда.

Үшінші, журналистердің жазу шеберлігенде белгілі деңгейде өзгерістер байқала бастады. Бір тақырып, жанрға ұсталмай, бұрынғы құр мақтау, бір стандартқа табыну, ресми жазбадан бірте-бірте алшақтап, қандай тақырыпта жазса да еркін жазатын, өз көзқарасы, ойлан ойын, айтайын дегенін толық жеткізе алатын болды. Бірақ еркін жазудың аясында қалай болса солай жазатын, әріп пен стилистикалық қатеге толы, жай бір оқырманның күнделігінен аспайтын, айтары аз, берері жоқ “шмайлар” да молайып, мамандар тұрғой жай бір оқырмандардың сынына ілініп, мазағына айналу да етек алды. Бұл журналистиканың мамандық деңгейне, абыройына кері әсерін тигізіп, көпшіліктің БАҚ-қа деген сенімі күрт төмендеді. Қорыта айтқанда бүгін моңғол журналистерінің жазу шеберлік деңгейі 1990- жылдардың алдындағыдан көп төмендеді деуге болады.

Төртінші, БАҚ-тың материалдарының жанры, тұтынушыларға жеткізу әдістері мен формаларына (пішін) үлкен өзгерістер кірді. БАҚ-тың көпшілік қауымды ақпаратпен қанымдау міндеті артып, БАҚ-тар арасындағы бәсекелестік үдеуіне байланысты информациялық жанрлар баса орын алып, көркемдік және сықақ жанрлары азайды. Бұрын айтылмаған тақырыптар молайып, олқылықтар мен кемшіліктерге ерекше назар аудара бастағаны проблемалық, сыни мақалалар, радио, телевизияның сыни хабарлары, бағдарламалары 5 жылдың ішінде 4.5 есе қосылды [4, 138]. Кейбір жанрлар жойылып, қайсы бірі жаңадан пайда болып, жанрлар арасынан бір біріне жақындап, бірінің белгісі келесісінен орын ала бастағаны байқалады. Бұл тек Моңғолияның ғана емес әлем журналистикасында кеңінен орын алған үрдіс екені белгілі. Сондай-ақ БАҚ материалдарын дайындайтын Батыстың “төмен қараған пирамида”, “екпінді қозғалыстар бірлігі”, “ирек сызық ұстанымы” т.б. секілді әдістер, формалар БАҚ жұмысының күнделікті практикасында орын ала бастады. Бұл жақсы бастама болғанымен БАҚ-тың жанр саласында кемшіліктер аз емес. Хабар, сұхбат, репортаж секілді бірнеше ғана жанр аясынан шығалмай, очерк, фельетон, памфлет, рецензия секілді журналистерден еңбек, уақыт, ізденіс, талант тақауырайтын жанрлар күрт азайғаны журналистердің ауырлау жанрлардан бас тартып, жанрға ат үсті қарауының белгісі.

Бесінші, заман талабына сай БАҚ-ты басқару, яғни менежмент, маркетинг саласында ауыз толтырып айтарлықтай өзгерістер жүріп жатыр. Мемлекет билігіндегі барлық БАҚ меншікке өткені оны бұрынғыша басқарудан бас тартып, нарықтық экономика заңы бойынша алып жүруге тура келді.

Сондықтан БАҚ редакциялары оқырмандар үшін бәсекелесте ақпарат нарығында өз орнын табу, пайдалы жұмыстау үшін осы саладағы әлем журналистикасының табыстарымен танысып, тәжірибелерін игеруге ұмтылуда. Ірі газет, журналдар материалдық базасын нығайтып, өзіндік баспа өндірісін орнатып, барлығы онлайн үлгісін жүзеге асырып, жексембілік көп парақты, кіші форматты қосымша, жарнама газеттерді шығарып, жанында ақпарат веб сайтының жұмыстатып жатса, радиостанция, телевизиялар бағдарламаларын дерлік интернет арқылы берумен қатар негізгі бір тақырып бойынша 2, 3-каналдарын жұмыстата бастады.

Қазір әлем журналистикасының даму бағытын айқындап отырған жаһандану (*globalization*), топтасу (*conglomeration*), ыдырау (*demassification*), жақындау (*convergence*) секілді негізгі төрт фактор [5, б.130] Моңғолия журналистикасына нақты ықпалын тигізуде. Әрі қарай осы факторлар Моңғолияның журналистикасына қалай әсер етіп, қандай орын алып жатқаны жайлы қысқаша баяндайық.

- Бүгін Моңғолияда тек БАҚ-тың саны тұрақты өсумен қатар интернет журналистика, экологиялық журналистика, журналистік зерттеу (*investigative journalism*), мобайл журналистика, азаматтық журналистика, экономикалық журналистика, аналитик журналистика, кабель телевизиясы, қысқа толқынды радиостанция (FM), БАҚ жарнамасы секілді журналистиканың жаңа бағыты мен жаңа құралдары нақты құбылыс болып, көпшілік әлемнің қай бұрышынан да хабар алып, ақпаратын жалғастыратын, қоғамдық жүйе арқылы өз көзқарасын еркін білдіре алатын мүмкіндік туды. Қысқаша айтқанда ақпарат кеңістікке де, уақытқа да бағынбайтын болды. Жалғыз мысал келтірсек, бүгін Моңғолияның көрермендері кабель телевизиясының 200-дей каналы арқылы 30-ға тарта тілде ақпарат қабылдап, 201 тұрақты баспасөз (111 газет, 90 журнал, оның 11-і күнделікті газеттер) оқып, 154 телевизия бағдарламасын (оның 36-сы еліміз көлемінде бағдарлама таратады) көріп, 84 радиостанциясынан хабар тыңдап, 200-ден астам сайттан ақпарат алуда [6]. 2005-жылдан 25-канал, ТВ5, ТВ9 секілді 10-нан астам телевизия бағдарламасын 24 сағат, басқа телевизиялар орта есеппен 16-18 сағат көлемінде беруде. Интернет тұтынушылар саны 2002 жылмен салыстырғанда 400 есе өсіп, қазір 2.6 млн-ға жетті. Ұялы телефон пайдаланушылар саны 5 млн-ға жетіп, 100 адамға 165 ұялы телефон сай келіп, осы көрсеткіш бойынша Гонконг (240), Арабтың Біріккен Эмираты (204), Монтенегро (178), Сауд Аравиясынан (169) кейін ғана кіреді. Ұялы телефон тұтынушылар жылына 4.5 млрд.-тан астам минут телефонмен хабар алмасуда [5]. Моңғол елі бүгін 1000 адамға сай келетін БАҚ және телефон тұтынушылар саны бойынша әлемнің дамыған елдерінің қатарына қосылды. Бұл 1960-жылдары Канаданың белгілі философы Маршал Маклюэннің алдын ала болжап айтқан “жаһан ауылжайы” бүгін нақты көрінісін тапқанының бір мысалы болмақ.

- Соңғы жылдары Моңғолияның БАҚ-ында біршама екпінді жүріп жатқан үрдістің бірі ақпарат құралдары бір компанияның билігіне топтасу болып табылады. Бүгін 6-12 БАҚ бір компанияға топтасып, ақпарат құралдары арасынан бірігу үрдісі жедел жүріп жатыр. Монгол Ньюс, Монгол Масс Медиа,

Масс медиа группа, Женко группа сияқты медиа компаниялар күнделікті және апталық газет, журнал, ақпарат сайты, телевизия, қысқа толқынды радиостанцияны иемденуі оның нақты мысалы. Тек Моңғолияның алғашқы медиа группасы Моңғол Ньюс компаниясының билігінде “25-канал” телевизия, фотостудияның сыртында күнделікті “Өнөөдөр” (“Бүгін”), апталық “Таван цагираг” (“Бес шығырық”), “UB Post” (ағылшынша), “Ням гариг” (“Жексенбі”) газеттер, “Гэрэг” (“Елік”), “Миний гэр” (“Біздің үй”) журнал, баспа тарататын АБМ компаниясы бар. Кейбір медиа компаниялар жергілікті жерлерде филалдарын ашып, 2, 3-каналдарын жұмыстатуда. Бұл бағыттың жақсы жағы артында ірі компания болғандықтан ақша қаражаттан мұқтаждық көрмейді, осал жағы сол компанияның, оның артындағы саясаткерлер, бизнесмендер мен биліктегілердің көзқарасы, пікір талабының мінбесіне айналып, ақпараттың тепе-теңдігі жойылып, көпшілік қауымға теріс түсінік тудыруы мүмкін. Осындай жағдайлар қазіргі медиа компаниялардың қызметінен жиі байқалады.

- Қазір ақпарат тұтынушылардың таңдау мүмкіндігі айтарлықтай жақсарғандықтан БАҚ-тың аудиториясы көптеген кішкентай группаларға бөлініп, жасы, жынысы, маманы, білімі, қоғамдағы иеленетін орны бойынша жекелену үрдісі екпінді жүріліп жатыр.

Интернет журналистиканың дамысы тұрақты баспаның оқырмандарының саны жыл сайын азаюға әсер етуде. Әсіресе газет, журнал оқитын жастардың саны азайып, олардың пайдаланатын негізгі ақпарат құралы интернет, телевизияның эңтертайнмент бағдарламасы болды. Күнделікті шығатын сапалы газеттерді негізінде орта жастан асқан, білім деңгейі мейілінше жоғары адамдар оқитын болса апталық, он күнде бір рет шығатын газеттерді бизнеспен шұғылданатын адамдар, жергілікті жердің тұрғындары, білім деңгейі сәл төмендеу адамдар оқитын көрінеді. Сондай-ақ блогшылар өзіндік оқырмадарын тауып, күн санап қосылып жатқан сайттардың тұтынушылар саны өсуде. Көп парақты, көркем суреттермен безендірілген, заманауи дизайн шешімін тапқан журналдардың саны көбейіп, дәстүрлі БАҚ-тардың тұтынушыларын өзіне тартуда. Моңғолияның барлық халқының 94 пайызы радио хабарын тыңдайтын, 80 пайызы телевизия бағдарламасын көре алатын, тұрақты баспасөздің бір реткі барлық данасын қосып есептегенде бір оқырманға 4-5 дана сай келеді [7, б.112-113]. Бұл бүгінгі Моңғолия журналистикасының даму деңгейін көрсете алатын тағы бір ауыз толтырып айтарлықтай көрсеткіш болары шындық.

- Моңғолия журналистикасында 2000- жылдардан айқын байқала бастаған тағы бір үрдіс бір ақпарат құралы басқа бірнеше ақпарат құралының белгілерін өзіне сіңістіріп, таратып жатқан ақпараты, оны дайындайтын қызметі өзара ұқсас бола бастауы. Бұған нақты ықпалын тигізіп жатқан негізгі фактор ақпараттың жаңа технологиясы, заманауи тілімен айтсақ new media болатыны түсінікті. Журналистиканың қызметіне дигитал технологиясын қолдану нәтижесінде тек интернет, кино және телевизияның қозғалмалы кескінін, радионың дыбыс үнін, фото журналистиканың қозғалыссыз кескінін, тұрақты баспаның мәтінінің барлық түрін, электрон кітапты, пошта байланыс

саласының мүмкіндігін кеңінен пайдалануда. Барлық газет, журналдар онлайн үлгілі болып, радио, телевизия бағдарламасын интернет арқылы жалғастыратын болды. Дәл осы фактордың нәтижесінде қазір ақпарат та кеңістік, уақыт деген түсінік жойылып, оның жедел де жеткілікті болу деңгейін жаңа сатыға шықты. Ақпарат сыйымдылығы айтарлықтай жақсарумен қатар БАҚ-тың интерактив мүмкіндігі азаматтық журналистиканы дамытуда аса маңызды рөл атқаруда. Қоғамдық қатынас мамандары жоғарыда айтылған өзгерістер және қоғамдық жүйе, интернет күн сайынғы тұтыну құралы болғаны ақпарат тұтынушылардың жаңа дәуірінің басталғанын ескертуде. Бұл біздің пайымдауымызша төмендегі факторларға тікелей байланысты.

- Информациялық технологияның дамысы БАҚ-тың жаппай қамту жүйесін кеңейтіп, көпшілікке жеткілікті болу мүмкіндігі бұрын - сонды болмаған деңгейде жақсарды.

- Дәстүрлі журналистика туралы түсініктің өрісі кеңіп, сыйымдылығы, мазмұны өзгеріп, журналистика жекелей қызмет жасауы азайып, қоғамдық ақпарат қатынасының яғни Mass communication-нің бір құрамдық бөлігіне айналды. Ақпарат тауар, бизнеске айналып, оны БАҚ-тың көбі ең негізгі мақсаты деп санайтын болды.

- Ақпарат нарығында БАҚ-тың сан алуан түрі қатар жұмыстап, олардың арасында оқырмандар үшін бәсекелестік аса екпінді жүрілетін болды.

- Социал медиа қоғамдық қызметтің барлық саласында нақты орын алып, журналистердің кейбір міндеттерін блогшылар атқаратын болды. Жаңа ақпарат дайындауды тек журналистер ғана емес оны кез келген сайт, кез келген азамат атқарып, журналистердің міндетін карапайым адамдар атқаратын болды. Қандай бір жаңа ақпараттың көзі (источник) оны дигитал технологияның көмегімен журналистсіз жалғастыратын мүмкіндік туды.

- Ақпараттың жеделдік деңгейі жоғарлап, кеңістік пен уақыт факторларына бой ұрмайтын болды. Жаһандандудың ықпалымен көпшілік қауымның ақпаратты қабылдайтын мүмкіндігі ерекше жақсарды.

- Моңғол мемлекеті “көп тіректі” еркін сыртықты саят жүргізе бастағаны БАҚ ақпаратын көптеген шет тілдерде жүздеген каналмен қабылдайтын мүмкіндік туды.

- Қоғам дамысына байланысты адамдардың ой-сана, білім және мәдениет деңгейі үздіксіз жоғарлап келе жатқаны БАҚ-қа бұрынғыдан басқаша қарауға ықпалын тигізді. Бұл БАҚ-тың міндеті мен мақсатын, жұмыс әдістерін қайта қарап, жаңа заман, жаңа оқырмандардың талабына сай жұмыстауды талап етуде.

- БАҚ-тар менежмент, маркетингі мәселесіне ерекше назар аударып, нарықтық экономика кезеңінде ақпарат тұтынушылардың талап-тілегі, тақауырын ең басты мәселе деңгейіне қоятын болды. Қысқасы журналистика ақпарат нарығында “тұтынушы хан” деген қағидатты қатаң ұстанатын болды.

- 1990-жылдан бұрын БАҚ-қа нені жазам дегенді партия ұйымдары, бастықтар білетін болса бүгін оны ақпарат тұтынушылар анықтайтын болды. Қазір кез келген БАҚ оқырмандардың ақпараттық талап- тілегінен тысқары жұмыстайтын ешбір мүмкіндік жоқ екені анық.

- Нарықтық экономика кезінде жарнамасыз күн кешу мүмкін емес болғандықтан осы бағытта жеке газет, журнал, радио, телевизияның жеке каналдары пайда болды. Қазір күнделікті газеттердің 25-40%-ын жарнама иеленуі [3, б. 197] осының куәсі.

- Соңғы 15 жылда Моңғолияның БАҚ-тың саны 2 есе азайып, ақпарат құралдары арасынан бірігу, бірнеше БАҚ-тар бір адамның немесе бір компанияның билігінде топтасуы тұтынушылардың факторына байланысты. Басқа жағынан қарасақ бұл нарықтық қоғамның заңдылығы болып табылады.

- Қазір ақпарат тұтынушылардың жасы, әлеуметтік құрамында үлкен өзгерістер байқалуда. Тұрақты баспаның оқырмандар саны азайып, оны зиялылар мен қариялар көптеп оқыса, телевизия мен сайттардың тұтынушыларының дені жастар, ал радио малшылар мен дихандардың негізгі ақпарат құралына айналды.

Қазіргі Моңғолия журналистикасында осындай өзгерістер, игі бастамалар болғанымен болашақта шешімін күтіп тұрған мәселелер аз емес. Оларды төмендегі бес топқа бөліп қарауға болады.

1. Журналистика туралы мемлекеттік саясат айқын болумен қатар тәуелсіз БАҚ мәселесі жөніндегі заңнаманы жетілдіру, журналистиканы дамытуға бағытталған құқықтық ортаны қалыптастыру;

2. Жауапты, этикалы журналистиканы қалыптастыру. Журналистердің бейресми, маманды ұйымдарының жұмысын жақсартып, редакцияның ішкі бақылауын, журналистердің өзі өзіне қоятын бақылауды нығайту;

3. Журналистерді дайындау, маманын жетілдіру, біліктілігін арттыру қызметін жаңа сатыға шығару;

4. Журналистиканы зерттеу, БАҚ қызметі, басылымдар жайлы сынды дамытып, журналистиканы зерттейтін жеке ғылыми ұйым орнату;

5. Журналистердің жұмыс жасайтын ортасын жақсартып, олардың әлеуметтік мәселелерін шешуге бағытталған шараларды қолдану бүгінгі Моңғолия журналистикасының көкейтесті мәселелері болып табылады.

Қорытынды.

Әлем журналистикасының даму тенденциялары Моңғолияның заманауи журналистикасына зор ықпалын тигізіп, БАҚ-тың системасы, тұрақты баспа материалдары мен радио, телевизияның бағдарламасы, журналистердің шеберлігі, БАҚ жанрында үлкен өзгерістер байқалды. Бұл Моңғолия журналистикасы әлемнің демократиялық ерікті журналистикасының дамысынан қалыспай дұрыс бағытта дамып келе жатқанының белгісі.

Моңғолия журналистикасы либертарлық журналистикадан жауапты, этикалы журналистикаға қарай нақты қадам жасай бастады. Бірақ шешімін таппай жатқан мәселелер аз емес.

Моңғолия журналистикасы бір ғасырдан астам уақыттағы дамысының дәстүрлерін нақты деңгейде ұстанып, оны жаңа заманның өзгеріс, жаңартуларымен қоса қолданып келеді. Бұл әсіресе тұрақты баспасөзде айқын байқалуда.

БАҚ саны жағынан қамтамасыз болғанымен көшілік қауымның ақпаратқа деген ізденісі, қажеттілігі, жаңа заман тақауырынан кейін қалып барады.

Сондықтан саннан сапаға көшу үшін айқын бағытты, мәнді мақсатты саясат жүргізіп, батыл қадам жасау керек.

ӘДЕБИЕТ

- [1] Зулкафил М. Орчин үеийн сэтгүүл зүй (Моңғолияның заманауи журналистикасы). -УБ., 2015. – 300 б.
- [2] Дэлэг Г. Монголын хэвлэл. Боть II. (Моңғолдың баспасы. Т.II). - УБ. 1971. х.175. - 480 б.
- [3] Зулкафил М. Орчин үеийн Медиа: шинэчлэл, чиг хандлага. (Заманауи Медиа: жаңарту, даму ерекшеліктері). - УБ.: “Удам соёл” ХХК, 2017. -304 б.
- [4] Жаргалсайхан Д. Тоон технологийн хөгжлийн товгуй унац (Дижитал технология дамысының жарымаған үлесі) // Өнөөдөр.- 2016. - №052.
- [5] Бакулев Г.П. Массовая коммуникация. Задачные теории и концепции. - М.: Аспект пресс, 2010. -190 с.
- [6] Баасансүрэн Т. Монголын хэвлэл мэдээллийн өнөөгийн байдал, цаашдын чиг хандлага (Моңғолия БАҚ-ының қазіргі жағдайы, даму ерекшеліктері) // Зууны мэдээ. - 2014. - №102.
- [7] Зулкафил М. Монголын олон нийтийн мэдээлэл: нэг үзэл суртлаас олон ургальч үзэл хүртэл (Моңғолияның бұқаралық ақпараты: бір идеологиядан плюрализмге дейін). - УБ.: “Удам соёл” ХХК, 2017. 304 б.

REFERENCES

- [1] Zulkafil M. Orchin uyeiin setguul zui (Modern journalism of Mongolia). – UB., 2015. – 300 b.
- [2] Deleg G. Mongolyn khevlel. Boti II. (Mongolian general press). – UB. 1971. kh. 175. – 480 b.
- [3] Zulikafil M. Orchin uyeiin Myedia: shinechlel, chig khandlaga (Modern media: update, development features). – UB.: Udam soyol, 2017. – 304 b.
- [4] Jargalsaikhan D. Toon tyekhnologiin khogjliin tovgüi unats (Development of digital technology). – Onoodor. – 2016. - № 052.
- [5] Bakulyev G.P. Massovaya kommunikatsiya. Zadadnyye tyeorii i kontsyepsii (Mass communication. Preset theories and concepts). - M.: Aspekt press, 2010. – 190 s.
- [6] Baasansuren T. Mongolyn olon niitiin medeelel: neg uzel surtlaas olon urgalich uzel khurtel (Current state of the Mongolian media, features of development). – Zuuny medee. - 2014. – №102.
- [7] Zulikafil M. Mongolyn olon niitiin medeelel: neg üzel surtlaas olon urgalich uzel khurtel (Mongolian mass media: from one ideology to pluralism). - UB.: Udam Soel, 2017. – 304 b.

ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ СОВРЕМЕННОЙ ЖУРНАЛИСТИКИ В МОНГОЛИИ В МЕЖДУНАРОДНОМ КОНТЕКСТЕ

Зулкафил М.¹

¹Монгольский государственный университет
профессор, доктор исторических наук,
Улан-Батор, Монголия, zulkafil@gmail.com

Аннотация. В статье анализируется история развития журналистики в Монголии, а также раскрываются особенности современной журналистики. Он проанализировал актуальные проблемы современной монгольской журналистики.

Актуальностью данной статьи является выявление специфики и актуальных вопросов развития монгольской журналистики после 1990 года на основе текущей практической

деятельности средств массовой информации, результатов исследований, проведенных авторами в этой области, конкретных примеров и данных.

В статье автор описывает, как монгольская журналистика начала делать реальный шаг в сторону ответственной, этической журналистики от либертарианской журналистики. Но есть много нерешенных вопросов.

Монгольская журналистика уже более века на определенном уровне следует традициям своего развития, применяя их с изменениями и обновлениями современности. В нем подчеркивается, что это особенно заметно в обычной прессе.

Ключевые слова: Монголия, журналистика, история, развитие, проблемы.

FEATURES OF THE DEVELOPMENT OF MODERN JOURNALISM IN MONGOLIA IN INTERNATIONAL CONTEXT

Zulkafil M.¹

¹Mongolia State University
professor, doctor of historical sciences,
Ulaanbaatar, Mongolia, zulkafil@gmail.com

Annotation. The article analyzes the history of the development of Journalism in Mongolia, as well as reveals the features of modern journalism. He analyzed the current problems of modern Mongolian journalism.

The purpose of this article is to identify the specifics and topical issues of the development of Mongolian journalism after 1990, based on the current practical activities of the media, the results of research conducted by the authors in this area, specific examples and data.

In the article, the author describes how Mongolian journalism has begun to take a real step towards responsible, ethical journalism from libertarian journalism. But there are a lot of unresolved issues.

Mongolian journalism has been following the traditions of its development for more than a century at a specific level, applying it with changes and updates of modern times. It emphasizes that this is especially evident in the regular press.

Key words: Mongolia, journalism, history, development, problems.

Статья поступило 31.05.2021